

HER YÖNÜYLE
ERKMEN

ERKMEN BELEDİYESİ

HER YÖNÜYLE ERKMEN

YAZARLAR

Uzm. Yusuf İLGAR
Doç. Dr. Özer YILMAZ
Ahmet TOPBAŞ
Yrd. Doç. Dr. Ahmet YILDIZ
Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARGIOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Ahmet SERTESER
Ahmet İLASLI
İbrahim YÜKSEL
Ülkü AKCÜRE
Ahmet ERGEN
Prof. Dr. Erdoğan BOZ
Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI
Uzm. Nihal ARSOY

Afyonkarahisar -2008

T.C.
ERKMEN BELEDİYESİ
Yayın No: 01
www.erkmen-bld.gov.tr

Editör
Uzman Yusuf İLGAR

Bu kitabın yayım hakkı Erkmn Belediyesi'ne aittir.
Belediye Başkanlığı'nın ve yazarların yazılı izni olmadıkça
bir başka yerde aynen yayımlanamaz.
Araştırmacılar kaynak kullanarak kısmen iktibas edebilir.

ISBN: 978-605-89677-0-0

Aralık 2008

Grafik-Mizampaj
Yasin VARIŞLI

UYUM AJANS
Tel: (0 312) 229 39 72 • Faks: (0 312) 229 31 07
www.uyumajans.com.tr

SUNUŞ

Belediyelerin amaçları, mahallî olarak halkın ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamak ve onlara hizmetin en iyisini sunmaktır. Daha modern kentlerde yaşama isteğindeki kent sakinlerinin bu ihtiyaçları, belediyeler tarafından asli görev olarak kabul edilirken kentlerin tarihi ve kültürel değerlerini ortaya çıkarıp bunları gelecek kuşaklara aktarma gibi son derece önemli bir hizmet ise, şehircilik hizmetlerini sunma kargaşası arasında sürekli göz ardı edilmiş, kentler, yaşadığı çevreyi tanımayan, öz kültürüne ve köklerine yabancı insanlarla dolmuştur.

Erkmen Belediyesi olarak bir yandan beldemizde yaşayanlara, modern şehircilik hizmeti sunmaya çalışırken, diğer yandan yaklaşık beş bin yıllık tarihi bir geçmişe sahip olan kasabamızı her yönüyle tanıtan, bugünü-müzü gelecek kuşaklara aktaracak bir eser hazırlanmasını da kendimize görev bildik. Bu görevi yerine getirirken, araştırmaların belge ve kaynaklara dayalı bilimsel nitelik taşımasına, her konunun o alanda çalışması olan araştırmacılar tarafından yazılmasına özel bir önem verdik. Bu yönüyle eserimizin Erkmen'e dünü ve bugünüyle ışık tutan güvenilir, kalıcı bir kaynak olarak ortaya çıktığını düşünüyoruz.

Uzun yılların birikimi ve tecrübeleriyle kasabamıza, Afyonkarahisar'ımıza, ülkemize ve ilim dünyasına bu eseri kazandıran Afyonkarahisar

sevdalıları, Sayın Uzman Yusuf İLGAR, Doç. Dr. Özer YILMAZ, Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARGIOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Ahmet YILDIZ, Yrd. Doç. Dr. Ahmet SERTESER, Prof. Dr. Erdoğan BOZ, Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI, Arkeolog Ahmet İLASLI, Araştırmacı Ülkü AKCÜRE, Gazeteci İbrahim YÜKSEL, Uzman Nihal ARSOY ve Ahmet ERGEN'e şükranlarımı arz ediyor, 1980'li yıllarda kasabamız ile ilgili ilk araştırmaları gerçekleştiren merhum Arkeolog Ahmet TOPBAŞ'ı rahmetle anıyorum. Diğer taraftan araştırmacıların çalışmalarına katkıda bulunan Erkmen İlköğretim Okulu öğretmenleri ve öğrencilerine, kasaba büyüklerimizden Haşim KUŞ ve Mehmet KAYA'ya, belediye personelimize, ayrıca titiz çalışmalarıyla eserin basımını gerçekleştiren Uyum Ajans sahibi M. Ali ŞENOL ve ekibine de teşekkür ediyorum.

Memduh KUŞ
Erkmen Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

Şehir tarihi çalışmalarının çoğaldığı asrımızda, köy ve kasaba kültür tarihi çalışmalarının da yapılması arzu edilmektedir. Yaklaşık olarak beş bin yıllık tarihe sahip olan Afyonkarahisar şehrinin Şehrâbad köyü olan Erkmen'in geçmişi de bir o kadar geriye gitmektedir. Böylesine derin bir tarih ve kültür zenginliğine sahip olan Erkmen'in kültür tarihinin ortaya çıkarılması konusu da düşünce aşamasından gerçekleşme aşamasına 2007 yılında geçirilmiş, üzerinde çalışılması arzu edilen, ancak diğer çalışmalardan fırsat bulamadığımız Erkmen kasabasının kültür tarihi incelemesi 2007–2008 yıllarında tamamlanabilmiştir.

Bu çalışma sırasında şuna tanık olduk ki, bir köy veya kasabanın geçmişi incelemek, bir şehir tarihini yazma çalışmasından daha zordur. Çünkü pek çok doktora tezlerinde bile köy ve kasabalar hakkında ya çok az bilgi bulunmakta yahut hiç bahsi geçmemektedir. İncelemelerimiz sırasında bilgi ve belgelerin az oluşu bizleri yıldırمامış, aksine daha çok kamçılıyarak arşiv belgelerine ulaşma çabalarımızı artırmıştır. Eserde orijinal bir kısım belgeler ile elde edilen yeni fotoğraflar kullanılarak, bilimselliğinin yanı sıra görsel olmasına da özen gösterilmiştir. Kasaba ile ilgili olarak her konu, bilgi birikimi ve çalışma alanı olan uzmanlar ve akademisyenler tarafından yazılmıştır. Bir ekip çalışması sonucunda ortaya çıkan bu eser sabırlı ve titiz araştırmaların bir ürünüdür.

Belgelere dayalı olarak yapmaya çalıştığımız bu araştırmamızda imkân nispetinde ilgili arşivler taranmıştır. Çalışmamız sırasında gösterilen ilgi ve desteklerinden dolayı Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, Afyon Arkeoloji Müzesi'nde yetkili ve çalışanlarına, Erkmen Kasabası Belediye görevlilerine, kasaba halkından teşvik ve yardımlarını gördüğümüz gönül dostlarına şükranlarımızı sunarız.

Afyonkarahisar'a, tarihimize, edebiyatımıza ve kültürümüze ışık tutacak olan bu eserin hazırlanmasına imkân veren, Erkmen Belediye Başkanı, dost insan ve gönül adamı Sayın Memduh Kuş'a da teşekkür ederiz.

Editör
Uzm. Yusuf İLGAR
Afyonkarahisar 2008

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
ÖNSÖZ	5
KISALTMALAR	16

BİRİNCİ BÖLÜM ERKMEN COĞRAFYASI

I. ERKMEN'İN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ 19

A. Erkmene'in Yeri ve Başlıca Coğrafi Özellikleri..... <i>Doç. Dr. Özer YILMAZ</i>	19
1. Jeolojik Özellikleri	19
2. Jeomorfolojik Özellikleri	21
3. İklim Özellikleri	21
a. Sıcaklık	22
b. Yağış.....	23
4. Hidroğrafik Özellikleri.....	24
5. Toprak Özellikleri.....	25
B. Erkmene Kasabası Yer Adları	<i>Abmet TOPBAŞ</i> 28
1. Kasabanın Mahalleleri	28
2. Hesarlık (Kasabanın Doğu Bölümü)	30
3. Orta Dağ İçi (Kasabanın Güney Bölümü).....	32
4. Dikili Taş veya Küklü (Kasabanın Batı Kesimi):	35
5. Ova (Kasabanın Kuzey Bölümü)	38

II. ERKMEN KASABASI VE ÇEVRESİNİN JEOLJİSİ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet YILDIZ 45

A. İnceleme Alanının Yeri	45
B. İnceleme Alanının Jeolojisi.....	46
1. Afyon Metamorfittleri	46
2. Ömer-Gecek Formasyonu	50
3. Kuvaterner Yaşlı Birimler.....	52

III. ERKMEN KASABASI FLORASINA BİR BAKIŞ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARGIOĞLU 53

IV. ERKMEN (AFYONKARAHİSAR)'DE BİTKİ ÖRTÜSÜ

-TOPRAK İLİŞKİSİ-.....	<i>Yrd. Doç. Dr. Ahmet SERTESEER</i> 57
------------------------	---

A. Erkmén'in Vejetasyonu.....	60
1. Cistetum Laurifollii Vural Ass. Nov. Birliđi	60
2. Thymo Longicaulis – Astragaletum Flavescentis Vural Ass. Nov. Birliđi.....	60
3. Querco Pubescenti-Castanetum Sativae Ass. Birliđi	61
B. Erkmén'in Büyük Toprak Grupları.....	61
1. Kolüvyal Topraklar (K)	61
2. Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları (N)	62
3. Kahverengi Orman Toprakları (M)	62
C. Erkmén'de Şimdiki Arazi Kullanma Şekli.....	63
1. Milli Park (P).....	63
2. Yerleşim Alanı Az Yođun (Ya)	66
3. Bahçe (Kuru) (B)	66
4. Kuru Tarım (Nadaslı) (K)	66
5. Sulu Tarım (Yetersiz) (Sy)	66
6. Mer'a (M).....	66
D. Erkmén'de Arazi Kullanma Kabiliyet Sınıfı.....	66
1. Sınıf I :	66
2. Sınıf II:	66
3. Sınıf VII se:	67
E. Erkmén'de Erozyon Sınıfı	67
F. Erkmén'de Biyotik Etkenler ve Çevre Sorunları	67

İKİNCİ BÖLÜM

ERKMEN TARİHİ

I. ARKEOLOJİK KALINTILARA GÖRE ERKMEN	<i>Abmet İLASLI</i> 71
II. TÜRK EGEMENLİĞİNDE ERKMEN	76
A. Selçuklular ve Osmanlılar Dönemi'nde Erkmén.....	<i>Uzm. Yusuf İLGAR</i> 76
B. Afyonkarahisar'ın İdari Yapısı İçerisinde Erkmén.....	77
1. Erkmén Köyü Muhtarlığı	<i>Uzm. Yusuf İLGAR</i> 79
a. Erkmén Köyü Osmanlı Dönemi Muhtarları	79
b. Erkmén Köyü Cumhuriyet Dönemi Muhtarları.....	81
2. Erkmén Belediyesi	<i>İbrahim YÜKSEL</i> 82
a. Belediye'nin Kuruluşu	82
b. Belediye Seçimleri.....	84
c. Belediye Başkanları	86

C. Erkmen'de Türk Yerleşimi	<i>Uzm. Yusuf İLGAR</i>	87
1. Köy ve Çevresinde Anılan Mevki Adları		88
a. Belgelerde Geçen Mevki Adları.....		88
b. Kasaba Halkınca Kullanılan Mevki Adları		89
2. Erkmen Köyü ile Küçük Çobanlı Köyü Arasındaki Mera Çekişmesi ve Aksaz Köy Halkından Bazı Kişilerin Erkmen Köyüne Göçmesi.....		90
3. Erkmen'in Demografik Yapısı.....		98
4. Şer'îye Sicillerine Göre Erkmen Köyü'ndeki Lâkaplar:.....		109
5. Tereke Örnekleri.....		111
D. İstiklâl Savaşı'nda Erkmen.....		120
1. Milli Mücadelede Erkmen.....	<i>Ülkü AKCÜRE</i>	120
a. Afyonkarahisar'ın Stratejik Önemi		121
b. Afyonkarahisar Mitingi		123
c. Afyonkarahisar'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kurulması.....		124
ç. Afyonkarahisar ve Erkmen'in İşgali		125
d. Afyonkarahisar ve Erkmen'in Kurtuluşu.....		126
e. Karahisar Mutasarrıflığı'nın Yunan Mezalimi İle İlgili Raporu		127
2. Büyük Taarruz'da Erkmence Savaşları.....	<i>İbrahim YÜKSEL</i>	130
a. Erkmen ve Erkmen Tepelerinin Büyük Taarruz'daki Yeri ve Önemi		131
b. 26 Ağustos Muharebeleri.....		132
b.1. 1310 Rakımlı Erkmence Taarruzu.....		140
c- 27 Ağustos Muharebeleri		142
c.1. 1310 Rakımlı Erkmen Tepelerinin Ele Geçirilmesi		143
d- Erkmence Savaşlarının Muzaffer Komutanları		148
D. Erkmen Köyü Şehitleri ve Askerde Vefat Edenler.		

Uzm. Yusuf İLGAR - Ahmet ERGEN 152

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI VE CUMHURİYET DÖNEMİ ESERLERİ

Uzm. Yusuf İLGAR

I. ERKMEN CAMİ VE MESCİTLERİ.....		167
A. Bey Mescidi (Eski Merkez Camii)		167
1. Mescidin Tarihçesi.....		167
2. Mescide Yapılan Vakıflar ve Vasiyetler		168
a. Hacı Mustafa Ağa Vakfı		168
b. Haliloğlu Hacı Mehmet Vasiyeti		169
c. Ummaham Hatun Vasiyeti.....		170
3. Mescid-Caminin İmam-Hatipleri, Vakıf Görevlileri.....		171

B. Hacı Baba Camii.....	173
C. Dört Yol Camii.....	175
II. ERKMEN SU MİMARİSİ	177
A. Erkmən Çeşmeleri.....	177
1. Boyacı-zâde Hacı Abdullah Ağa Çeşmesi	177
2. Ak Çeşme	179
3. Fırınönü Çeşmesi.....	179
a. Çeşme ile İlgili Vakıflar.....	180
a. 1. Erkmənli-zâde Hacı İbrahim Efendi Vakfı	180
4. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi	181
a. Çeşme ile İlgili Vakıflar.....	181
a. 1. Hacı Mustafa Ağa Vakfı.....	181
5. Hacı Baba Çeşmesi.....	181
a. Çeşme ile İlgili Vakıflar ve Vasiyetler	183
a.1. Hacı Baba Vakfı	183
a. 2. Haliloğlu Hacı Mehmet Vasiyeti.....	184
a. 3. Hacı Hüseyin kızı Fâtıma Hanım Vasiyeti.....	184
6. Tepecik Çeşmesi	184
7. Yukarı Çeşme.....	185
8. Kasabadaki Diğer Çeşmeler.....	186
B. Erkmən Köprüleri	186
1. Hacı İbrahim Köprüsü.....	186
C. Erkmən'de Günümüzde Olmayan Hamamlar	187
1. Eski Hamam.....	187
2. Yeni Köy Hamamı	187
III. ERKMEN'DEKİ TEKKELER/ZAVİYELER	188
A. Keskin Zâviyesi.....	188
B. Hacı Baba Tekkesi.....	189
IV. TÜRBE VE MEZARLAR	190
A. Hacı Baba Türbesi.....	190
B. Ali Dede Mezarı	191
C. Arap Dede Mezarı.....	191
Ç. Hüseyin Boztaş Mezarı.....	192
D. Garipler Mezarlığı.....	192
E. Köy Mezarlığı	193

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ERKMEN'İN KÜLTÜR HAYATI

I. ERKMEN'DE EĞİTİM-ÖĞRETİM	<i>Uzm. Yusuf İLGAR</i>	197
A. Osmanlı Döneminde Eğitim		197
1. Hacı Ömer Mektebi		197
2. Mustafa Ağa Mektebi		197
a. Hacı Mustafa Ağa Vakfı		197
B. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Eğitim		197
1. Erkmen Köyü İlkokulu		197
2. Erkmen'de Açılan Muhtelif Kitaplık ve Kurslar		200
a. Kitaplık		200
b. Kurslar		200
II. ERKMEN VAKIFLARI	<i>Uzm. Yusuf İLGAR</i>	201
III. ERKMEN AĞZI	<i>Prof. Dr. Erdoğan BOZ</i>	202
A. Ses Bilgisi		202
Sesler		202
a. Ünlüler		202
a.1. Ünlü Çeşitleri		202
b. Ünsüzler		203
b.1. Ünsüz Çeşitleri		203
B. Şekil Bilgisi		205
1. Ekler		205
1.1. Çekim Ekleri		205
1.1.1. İsim Çekimi		205
IV. ERKMEN EDEBİYATI	<i>Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI</i>	211
V. ERKMEN'DE GELENEK VE GÖRENEKLER	<i>İbrahim YÜKSEL</i>	237
A. Hayatın Dönüm Noktaları		238
1. Doğum Gelenekleri		238
a. Ad Koma (Ad Koyma)		241
b. Kırk Kovalama		241
c. Diş Göllesi		242
2. Sünnet Gelenekleri		242
a. Ana Kınası		244
b. Kına Gecesi		245
c. Sünnet		246

3. Erkmen'de Düğün Gelenekleri	246
a. Kız Beğenme	247
b. Kız İsteme	247
c. Söz Kahvesi	247
ç. Çay İçme	248
d. Nişan	248
e. Yedi Hamamı	249
f. Bayramlık, Namazlık ve Hıdrellez	249
g. Esbap Kesimi	249
h. Çeyiz Asma	250
1. Daşa Çıkma	251
i. Kız Hamamı ve Saç Kesme	251
k. Oğlan Hamamı	252
1. Oğlan Kınası	253
m. Gelin Kınası	255
n. Gelin Alma	257
o. Güvey Koyma	258
ö. Gelin Cuması	259
4. Ölüm Gelenekleri	259
B. Günlük Yaşam	265
1. Erkmen'de Köy Odası Kültürü	265
2. İmece	277
3. Yağmur Duası	279
4. Çocuk Oyunları	281
a. Ebe Oyunu	283
b. Aşık	284
ç. Met	287
d. Gömme	288
e. Uzuneşsek	289
f. Gayış Gızdı	290
g. Ay Doğdu, Gün Doğdu	291
h. Top Zobisi	291
1. Taş (Çanak Çölmek)	292
5. Erkmen'de Günümüzdeki Lâkaplar ve Adlar	293
a. Sülâle Lâkapları	294
b. Kişi Lâkapları	295
c. Adlar	295
C. Bayramlar, Kutlamalar, Özel Günler	296
1. Dinî Bayramlar	296
2. Vişne Bayramı	302
3. Hacı Uğurlaması	309
4. Asker Uğurlaması	311

VI. AFYON ERKMEN KÖYÜ'NDE ÇOBAN KÜLTÜRÜ VE

ÇOBANLIK..... *Abmet TOPBAŞ* 314

A. Çobanlık Mesleği ve Çobanlar.....	315
1. Çobanların Kullandığı Araç ve Gereçler.....	315
2. Koyunun ve Çobanın Yılı	315
a. Kış	315
b. Kuzu Mevsimi	316
c. Örüm	316
d. Döl ile Ovaya İnme	316
e. Sağıma Girme ve Gürnek Zamanı.....	317
f. Güzle Zamanı	318
g. Koç Katımı ve Kuzular.....	318
3. Çoban (Halk) Takvimi.....	319
4. Kırdan Bulunan ve Hayvanlar Tarafından Yenilen Otlar	319
5. Hayvanların Yemediği Otlar	320
6. Çobanlar Tarafından Koyunlara Takılan Bazı Adlar	320
7. Çobanlık	320
a. Ölen Çobanlar	321
b. Çobanlığı Bırakanlar	321
B. Küçükbaş Hayvanlarda Görülen Hastalıklar ve Sağaltım Yöntemleri.....	322
C. Çoban Kültürü Sözlüğü	327

VII. ERKMEN EL SANATLARI *Uzm. Nihal ARSOY* 333

VIII. ERKMEN'DE BESLENME KÜLTÜRÜ *İbrahim YÜKSEL* 340

A. Erkmen Mutfağının Özellikleri	340
B. Yemek Kültürü	341
1. Çorbalar.....	341
2. Et Yemekleri	341
3. Sebze Yemekleri.....	342
4. Hamur İşleri	342
5. Pilavlar.....	343
6. Tatlılar	343
C. Bazı Yemeklerin Yapılışı.....	344
1. Göce Tarhanası.....	344
2. Sakala Çarpan (Sakala Sarkan)	344
3. Keşkek	345
4. Taseti	345
5. Soğuklama	345
6. Sulu Köttü (Köfte).....	346

7. Patlıcan Böreği.....	346
8. Bamya.....	346
9. Uzun Kabak Yemeği	346
10. Ağzı Açık	347
11. Yoğurtlu Bükme.....	347
12. Şepit Bükmesi.....	348
13. Katmer	348
14. Haşhaşlı Bulgur Pilavı	348
15. Mercimekli Bulgur Pilavı.....	349
16. Özmek (Özbek) Pilavı	349
17. Galbır Baklağısı (Haşgeşli Baklağı)	349
18. Höşmerim.....	350
19. Alaca Aş (Aşure).....	350
20. Haşgeşli Şepit Tatlısı	351
D. Yemek Adabı	351
E. Mutfakta Kullanılan Araç ve Gereçler	352

BEŞİNCİ BÖLÜM

ERKMEN'DE İKTİSADİ HAYAT

I. ERKMEN'DE BİTKİSEL ÜRETİM.....	<i>Uzm. Yusuf İLGAR</i> 357
II. ERKMEN'DE TİCARİ HAYAT	<i>İbrahim YÜKSEL</i> 358
Erkmen'i kalkandıran kuruluş: Kalkınma Kooperatifi	358

ALTINCI BÖLÜM

ERKMEN'DE SAĞLIK VE SPOR

I. ERKMEN'DE SAĞLIK HİZMETLERİ.....	<i>Uzm. Yusuf İLGAR</i> 365
II. ERKMEN'DE SPOR	<i>İbrahim YÜKSEL</i> 366

YEDİNCİ BÖLÜM
ERKMEN'DE ULAŞIM, HABERLEŞME VE
ÇEŞİTLİ SOSYAL OLAYLAR

Uzm. Yusuf İLGAR

I. KASABADA ULAŞIM	375
II. KASABADA HABERLEŞME.....	375
II. ÇEŞİTLİ SOSYAL OLAYLAR.....	375
A. Alacak Talebi	375
B. Bir Çocuğun Yanması.....	375
C. Darp Etme.....	375
Ç. Mihir Alacağı	376
D. Nafaka Talebi.....	376
E. Vasi Tayinleri.....	376
F. Vekalet Verme.....	376

SEKİZİNCİ BÖLÜM
ERKMEN'DEN ANILAR

I. ERKMEN'DE BİR BAŞBAKAN SUAT HAYRİ ÜRGÜPLÜ

İbrahim YÜKSEL 381

II. MEHMET KAYA'NIN ERKMEN HAKKINDAKİ HATIRATI

Hazırlayan: Uzm. Yusuf İLGAR 384

BİBLİYOGRAFYA.....	389
--------------------	-----

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
AGAPK	Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi
agt.	Adı geçen tez
AKÜ	Afyon Kocatepe Üniversitesi
AŞS	Afyonkarahisar Şer'îye Sicili
bk.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
çev.	Çeviren
D.M.İ.	Devlet Meteoroloji İşleri
D.N.	Düzenleyici Notu
D.S.İ.	Devlet Su İşleri
EA	Erkmen Ağzı
EV.	Evkaf
H.	Hicri
hzl.	Hazırlayan
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
km	kilometre
m.	metre
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
nr.	Numara
R.	Rûmi
S.	Sayı
s.	Sayfa
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDK	Türk Dil Kurumu
T.T.K	Türk Tarih Kurumu
ty.	Tarih yok.
VGMA	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
vd.	Ve diğerleri
vr.	Varak